

Кришевич Ольга Володимирівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

**НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ
ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ
ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ:
КРИМІНАЛЬНІ ЗАСАДИ**

Через війну в Україні мільйони громадян були змушені покинути свої домівки та шукати прихисток як за кордоном, так і у інших регіонах нашої країни. Задля підтримки людей, які переїхали з зон активних бойових дій, та забезпечення їх базових побутових потреб різні організації та самі українці надають різноманітну допомогу, серед з яких є гуманітарна. Та на жаль, щодня фіксуються непоодинокі випадки розкрадання гуманітарної допомоги з метою власного збагачення. З огляду на це військові та цивільні громадяни не отримують у повному обсязі речі, яких дійсно наразі потребують. Інколи в соціальних мережах з'являються пропозиції про продаж продуктів та речей, які були отримані безоплатно як гуманітарна допомога. А чи можна продавати гуманітарну допомогу? Від 3 квітня 2022 року набрав чинності Закон України від 24 березня 2022 року № 2155-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги», доповнено статтею 201² «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги». Під гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою слід розуміти поняття, визначені Законом України «Про гуманітарну допомогу» та Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог статті 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Дії, передбачені статтею 201² Кримінального кодексу України, вважаються вчиненими у значному розмірі, якщо загальна вартість такої гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят (у 2022 році – 434 175 гривень) і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або грошової допомоги у тисячу (у 2022 році – 1 240 500 гривень) і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у особливо великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги

або грошової допомоги у три тисячі (у 2022 році – 3 721 500 гривень) і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Предметом правопорушень у сфері благодійництва є гуманітарна допомога, благодійні пожертви та безоплатна допомога, визначення яких наведено у Законах України «Про гуманітарну допомогу» (далі – *Закон № 1192-XIV*) та «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (далі – *Закон № 5073-VI*). З положень Закону № 1192-XIV вбачається, що *гуманітарна допомога* – цільова адресна безоплатна допомога. Вона надається у грошовій або натуральній формі, у вигляді виконання робіт чи надання послуг. Отримувачами такої допомоги є особи, які потребують її з огляду на свій соціальний статус, матеріальну незабезпеченість, важке фінансове становище або у зв'язку з виникненням надзвичайного стану, такого, як стихійне лихо, аварії, катастрофи тощо. Поряд з цим, гуманітарна допомога є різновидом благодійництва. Відмінністю гуманітарної допомоги є те, що певні товари, роботи чи послуги можуть бути визнані як гуманітарна допомога лише за рішенням уповноваженого державного органу. Наразі постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 224 затверджено перелік категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою в кожному конкретному випадку, на період воєнного стану. Під *благодійною жертвою* розуміється безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, які можуть визначатись між сторонами у договорі про пожертву. У свою чергу, благодійна допомога є наданням гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної чи інших видів компенсацій донорам. Така допомога також може полягати у пересилці, виконанні робіт або наданні певних послуг. Ключовою ознакою всіх понять є безоплатне та безкорисне надання допомоги виключно особам, які її потребують, або для чітко визначених благодійних цілей. Саме ці характеристики і є основним цільовим призначенням цих категорій, порушення якого тягне за собою настання певної відповідальності. Закон № 1192-XIV до порушень законодавства про гуманітарну допомогу відносить, поміж іншого, використання гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням або з метою отримання прибутку. Поряд з цим, Закон № 5073-VI містить загальні формулювання, відповідно до яких суб'єкти благодійної діяльності і посадові особи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування несуть цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про

благодійну діяльність у порядку, встановленому законом. Тобто притягнення до відповідальності можливе, лише якщо діяння містить склад певного правопорушення.

Основними загальними ознаками об'єктивної сторони цього злочину є продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги чи укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном з метою отримання *прибутку*. Однією з обтяжуючих обставин є вчинення злочину під час надзвичайного або воєнного стану (ч. 3 ст. 201² КК України). Та незважаючи на наявність такої обтяжуючої обставини, як існування воєнного стану, інкримінування цієї статті можливе лише у разі, якщо вартість товарів (предметів) у 350 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, тобто 434 175 грн.

Крім того, як вбачається з положень статті, предмет посягання є лише певні товари (предмети), відповідно, інша благодійна допомога, така як надання послуг чи робіт, під кваліфікацію цієї статті не підпадають. Більше того, ці види не підпадають під об'єкт жодної статті КК України. Тож з огляду на склад злочину, застосуванню підлягатимуть інші норми, такі як ст. 185, 190, 209 КК України. Порівняння ст. 190 і ст. 201-2 КК зазначимо, що, по-перше, ст. 201-2 КК не передбачає обов'язкового заволодіння чужим майном, оскільки в ній ідеться лише про мету отримати прибуток, тобто для ст. 201-2 КК немає значення, чи отримав винний очікуваний зиск. А по-друге, ст. 201-2 КК не обмежує способи вчинення правопорушення обманом або зловживанням довірою. Іншими словами, цілком можливо, що покупець усвідомлює, що він купує гуманітарну допомогу, і його це повністю влаштовує. У випадку заволодіння коштами потерпілих шляхом продажу їм товарів гуманітарної допомоги, на наш погляд, може виникнути питання про ідеальну сукупність злочинів, передбачених ст. 190 і ст. 201-2 КК. Це впливає з того, що згадані склади злочини мають різний безпосередній об'єкт (ст. 190 – відносини у сфері власності, ст. 201-2 – відносини у сфері гуманітарної допомоги та благодійної діяльності). У зв'язку з цим винний одним своїм діянням фактично посягає на обидва безпосередні об'єкти, а тому вчиняє не одне, а два правопорушення. Наприклад, аналогічно кваліфікується шахрайство, вчинене з використанням завідомо підробленого документа, – за ст. 190 і ст. 358 КК. Співвідношення норм ст. 201-2 і ст. 209 КК, яка передбачає відповідальність, зокрема, за вчинення правочину з майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом. Цілком можливою є ситуація, коли особа, попередньо незаконно обернувши на свою користь гуманітарну

допомогу шляхом, наприклад, крадіжки, згодом збуває на платній основі протиправно набуте майно. У цьому разі, вбачається, питання кваліфікації має вирішуватися виходячи з мети, якою керується винний. Якщо мета незаконного збагачення була досягнута шляхом викрадення гуманітарної допомоги, а продаж викраденого майна відбувається лише з метою його конвертації у гроші, то кваліфікувати вчинене слід за відповідною частиною ст. 209 КК. Це обумовлено тим, що за описаних обставин продаж відбувається не з метою отримання прибутку, оскільки його вже було одержано у виді викраденого майна. Протиправне діяння може підпадати й під ознаки адміністративного правопорушення, а відтак, особу буде притягнуто до відповідальності відповідно до КУпАП України. Поряд з цим, у разі використання благодійних пожертв не за призначенням можливе й настання цивільно-правової відповідальності. Так, положеннями ч. 3 ст. 730 ЦК України передбачено, що по жертвувач або його правонаступники мають право вимагати розірвання договору про пожертву, якщо жертва використовується не за призначенням. Крім того, самі жертви підлягають поверненню по жертвувачу в натурі.

Порядок дій, якщо ви стали свідком використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв чи допомоги не за призначенням:

- 1) зафіксуйте факт правопорушення. Якщо ви побачили, що товари, які призначені для благодійних цілей, виставлені для продажу, стали свідком їх розкрадання або неправомірної передачі іншим особам, проведіть фото- та відеофіксацію, вказавши час та дату вчинення порушення (сфотографуйте товар на полиці відповідного магазину, зробіть скріншот, або фото, якщо мова іде про розміщення товару на продаж в мережі Інтернет);
- 2) просіть надати документи на продукцію. Якщо ви як споживач стали свідком продажу товарів (продуктів), призначених для благодійності, слід просити у продавців такої продукції супровідну документацію для підтвердження законності її продажу (проханням надати сертифікат якості або іншу супровідну інформацію, яка підтверджує право на реалізацію зазначеного товару, який ви попередньо сфотографували чи зробили відеозйомку або напишіть користувачу, який продає товар, про пред'явлення вам чеку, який підтверджує саме купівлю товару, а не отримання його як гуманітарної допомоги);
- 3) У разі відсутності документів або небажання працівників магазину їх надати зверніться до правоохоронних органів та повідомте про можливе правопорушення (зазначте назву магазину, його місцезнаходження, назву самого товару; найменування інтернет-ресурсу та користувача, який розмістив оголошення про продаж, навіть посилання на пост, скріншот з телефону, який підтверджує розміщення

товару до продажу зазначеною особою); 4) цікавтесь результатом розгляду вашого повідомлення про можливе правопорушення правоохоронними органами; 5) якщо ви впевнені, що товар дійсно належить до гуманітарної допомоги, але який наразі продають, зверніться до журналістів місцевих видань, телебачення, щоб привернути увагу громадськості до виявленого вами порушення та додаткового розголосу, для подальшого припинення правопорушення адміністрацією магазину чи фізичною особою та притягнення до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення.

Крижна Валентина Володимирівна,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСАНКЦІОНОВАНЕ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З моменту вторгнення російських військ на територію України кожен українець вже стикнувся з проблемами фільтрації динамічного потоку інформації. Окремого надважливого значення в умовах воєнного стану набуває проблема попередження несанкціонованого й безконтрольного поширення інформації, яка під час війни не підлягає розголошенню.

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 було не лише введено воєнний стан, а й тимчасово (на період дії правового режиму воєнного стану) передбачено можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина. Серед конституційних прав були й права, гарантовані ст. 34 Основного Закону України, а саме: вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Оскільки нині йдеться про інтереси національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку, закономірним є обмеження само цих прав [1].

Необхідно зазначити, що ефективна взаємодія військових і цивільних осіб в умовах воєнного стану має окремі особливості щодо вільного обігу «чутливої», у військовому значенні, інформації. Органи державної влади постійно наголошують на тому, що необхідно утриматися від оприлюднення інформації щодо постачання або перемовин щодо майбутніх постачань військової техніки, зброї,